

Donderdag 24 oktober 2024

Neem leverings- en investeringszekerheid mee in beleid

In deze Extra update wordt de door de KEV beschreven ontwikkeling van de elektriciteitssector uitgelicht. Met de publicatie van de KEV is duidelijk geworden dat Nederland niet op koers ligt om de gestelde broeikasgasreductie van 55% in 2030 te behalen. Wanneer we inzoomen op de elektriciteitssector springt de ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen (zon en wind) in het oog. Het aandeel zon en wind in de elektriciteitsmix groeit in 2030 (65%) en 2035 (77%) snel. Hierdoor stijgt het aantal momenten waarop het aanbod van elektriciteit de vraag overstijgt.

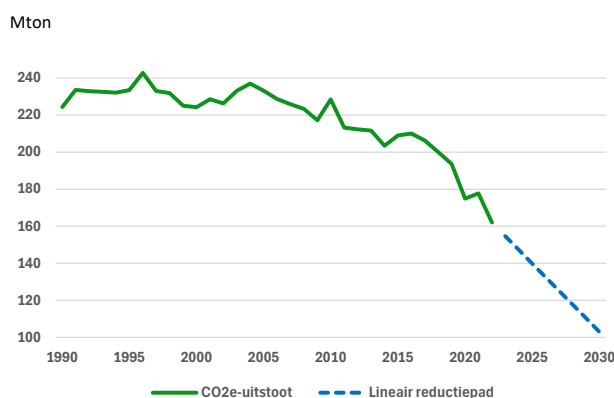
Elektriciteitsprijzen zullen in de zomer steeds lager worden, terwijl ze in de winter juist op een hoger niveau blijven. Op momenten dat er niet voldoende hernieuwbare elektriciteit wordt geproduceerd, zal er regelbaar vermogen nodig zijn. Dit zal gepaard gaan met extreme prijzen. Daarnaast zou het financiële en politieke risico voor commerciële partijen om regelbaar vermogen aan te houden – bijvoorbeeld in de vorm van (CO2-vrij) gascentrales – te groot kunnen zijn, waarmee de leveringszekerheid in het geding komt. Een capaciteitsmechanisme op de elektriciteitsmarkt is een mogelijkheid om deze risico's het hoofd te bieden. Nieuw klimaatbeleid naar aanleiding van de KEV zou nadrukkelijk ook leveringszekerheid en betaalbaarheid moeten meenemen om het beleid te versterken.

KEV 2024: Behalen CO2-reductiedoel raakt uit zicht

De regering is met ingang van de Klimaatwet in 2019 verplicht gesteld elk jaar een Klimaat- en Energieverkenning (KEV) op te laten stellen. Deze KEV wordt opgesteld door het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en is de belangrijkste monitor die de voortgang van het nationale klimaatbeleid evalueert. Uit de KEV 2024 blijkt dat met het huidige vastgestelde en voorgenomen beleid een broeikasgasemissiereductie van 44 tot 52% wordt bereikt in 2030 ten opzichte van 1990. Hiermee is het onwaarschijnlijk geworden dat het nationale klimaatdoel van 55% broeikasgasreductie in 2030 behaald gaat worden.

Eerder liet de KEV van 2023 zien dat Nederland afstevende op een emissiereductie van 46% tot 57%. Daarmee was die editie de eerste en enige waarin het nationale klimaatdoel voor 2030 binnen de reikwijdte lag om gehaald te worden. De verwachting voor het behalen van de 55% emissiereductie in 2030 is nu dus naar beneden bijgesteld. De grafiek hieronder laat zien dat er op basis van historische emissies nog een behoorlijk gat te overbruggen valt richting 2030.

Uitstoot NL en benodigde reductie voor 2030 doel

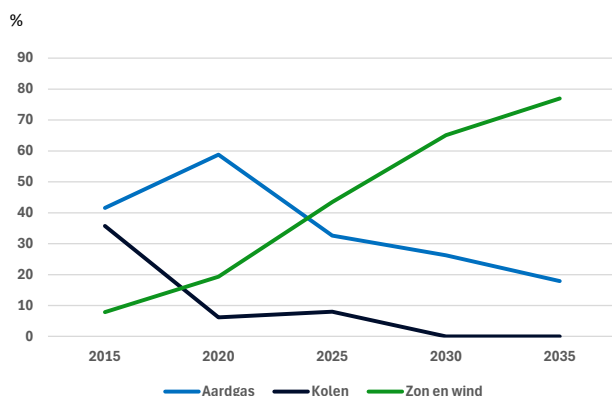

Bron: PBL (KEV)

De daling in de geprojecteerde emissiereductie heeft deels te maken met tegenslagen in de uitvoering. Zo loopt de aanbouw van windparken op zee en de productie van groene waterstof vertraging op. Daarnaast zijn politieke keuzes, zoals de afschaffing van de verplichte (hybride) warmtepomp en verhoging van de nationale CO₂-heffing, schuldig aan de negatievere raming van de KEV.

De mate van vooruitgang van emissiereductie verschilt sterk per sector. Zo zijn de broeikasgasemissies in de elektriciteitssector in 2023 (opnieuw) fors gedaald. De totale emissies kwamen op 23,5 Mton. Dat is 23% minder dan in 2022. Dit komt onder andere door het sterk toegenomen aandeel hernieuwbaar in de elektriciteitsmix. Verder blijkt uit de KEV dat, op basis van het vastgestelde en voorgenomen beleid, het aandeel van de elektriciteitsproductie dat gedekt wordt door de opwekking uit wind en zon groeit tot 65% in 2030 en 77% in 2035. De extra elektriciteitsproductie uit zon en wind gaat met name ten koste van steenkool en gas, zoals hieronder te zien in de grafiek. Dit verlaagt de broeikasgasuitstoot in de elektriciteitssector in 2030 naar 10 tot 20 Mton. Deze daling zet door tot een niveau van 5 tot 16 Mton in 2035.

Aandeel elektriciteitsproductie per bron

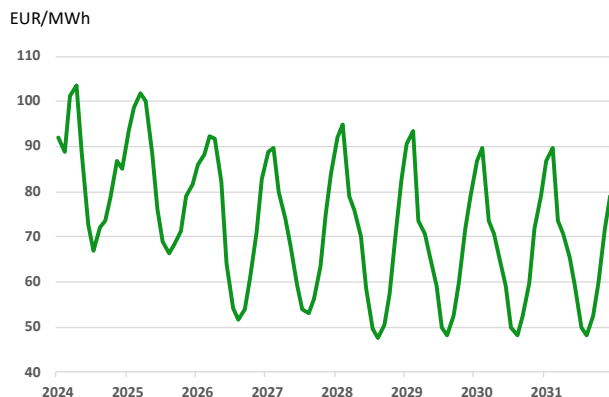
Bron: PBL (KEV)

De paradox van meer zon en wind in het energiesysteem

De KEV laat zien dat het aandeel zon en wind in de elektriciteitsmarkt dusdanig snel groeit, dat het aantal momenten met een overschot fors zal toenemen. Dit betekent dat er op landelijk niveau meer aanbod van elektriciteit is dan de vraag (in combinatie met wat er maximaal opgeslagen en geëxporteerd kan worden). Wij laten met een analyse van de forward curve zien hoe deze ontwikkeling effect heeft op de Nederlandse elektriciteitsmarkt. Een forward curve geeft de huidige prijzen voor levering in de toekomst weer. In de huidige forward curve (van 24 oktober 2024) is te zien dat de elektriciteitsprijs tot 2027/2028 in een neerwaartse trend zit. De verwachte groei in zon en wind – samen met een minder krappe mondiale LNG-markt – gaat naar verwachting de komende jaren voor druk op de elektriciteitsprijzen zorgen.

Wat opvalt in deze forward curve is dat vanaf 2027 de elektriciteitsprijs in de zomer structureel lager blijft, terwijl de prijspiek in de winter na een initiële daling weer stijgt. In de zomer, wanneer er relatief veel zonne-energie wordt geproduceerd, is er vaker elektriciteit in overvloed. Het grote aanbod van zonne-energie zal structureel druk op de prijs houden tijdens de zomermaanden. In de winter valt een aanzienlijk deel van de hernieuwbare energieproductie weg, waarmee duurdere elektriciteitsproductie noodzakelijk is om aan de vraag te voldoen. Producenten met regelbaar vermogen, bijvoorbeeld in de vorm van (CO₂-vrije) gascentrales, zullen op die momenten moeten bijspringen. Dit terwijl een hoger percentage hernieuwbaar in de elektriciteitsmix het aandeel regelbaar vermogen juist verkleint. De paradox is dat dit regelbare vermogen tegelijkertijd cruciaal is in een energiesysteem met veel zon en wind.

Forward curve NL elektriciteit (baseload)

Bron: LSEG Eikon

Het gevolg is dat de producenten met regelbaar vermogen hun (vaste) kosten terug moeten verdienen in een steeds korter tijdsbestek. In het huidige marktmodel veroorzaakt dit prijsspieken op de momenten dat er niet voldoende elektriciteit uit hernieuwbare bronnen wordt geproduceerd. Hoewel prijsspieken onwenselijk zijn, is dit echter de situatie in het gunstige geval. De voorwaarde is namelijk dat voldoende gascentrales de deuren openhouden om alleen te produceren op de zeldzame momenten dat het nodig is. Voor gascentrales – in handen van commerciële partijen – is dit een groot risico. Enerzijds op financieel gebied, waarbij het hoogst onzeker is of er voldoende uren bijgesprongen kan worden om winstgevend te kunnen zijn. Bovendien kan de mogelijke komst van (gesubsidieerde) kerncentrales vanaf 2035 het verdienmodel van gascentrales definitief onderuithalen. Anderzijds is er het politieke risico, waarin wisselend klimaatbeleid het gebruik van gascentrales voor de elektriciteitsproductie risicovoller maakt. Zulke politieke wisselvalligheid zagen we bij het beleid rond kolencentrales. Tot slot is het tanende maatschappelijke draagvlak voor fossiele elektriciteitsproductie een factor van betekenis. Het risico is dan ook dat marktpartijen uit eigen beweging hun gascentrales zullen sluiten, waardoor de leveringszekerheid in gevaar komt.

Capaciteitsmarkt kan uitkomst bieden

Het kabinet wil de klimaatdoelen halen, maar benadrukt ook het belang van betaalbaar klimaatbeleid en een gunstig investeringsklimaat. Zonder adequaat beleid zullen de betaalbaarheid van klimaatbeleid en het investeringsklimaat steeds verder onder druk komen te staan door de oplopende prijsverschillen op de elektriciteitsmarkt. Bovendien is het de vraag of de leveringszekerheid geen knauw krijgt wanneer de business case voor producenten van regelbaar vermogen steeds risicovoller wordt. Daarom is er, naast nieuwe klimaatmaatregelen, nieuw beleid nodig dat financiële zekerheid biedt en elektriciteitsprijzen beheersbaar houdt. Hoewel er nog geen concrete plannen voor zijn, kan een capaciteitsmarkt uitkomst bieden.

Een capaciteitsmarkt is een marktmodel waarin elektriciteitsproducenten, zoals gascentrales, niet alleen betaald krijgen voor de daadwerkelijk geleverde elektriciteit, maar ook voor het beschikbaar houden van productiecapaciteit. Daarmee kunnen deze elektriciteitsproducenten hun vaste kosten afdekken, waardoor hun business case beheersbaarder is. Dit marktmodel zal ervoor zorgen dat elektriciteitsprijzen niet te hard stijgen wanneer gascentrales op momenten van onvoldoende hernieuwbare energieproductie moeten bijspelen.

Doordat aanbieders van capaciteit in een capaciteitsmarkt vergoed moeten worden, zullen de elektriciteitskosten voor de afnemer toenemen. Op momenten met voldoende hernieuwbare energie zal de prijs in dat geval wat hoger liggen dan in een 'energy-only-markt'. Daar staat tegenover dat prijsspieken worden vermeden op momenten met onvoldoende hernieuwbare energie. Op deze manier wordt financieel risico afgedekt. Landen om ons heen, zoals het VK, België en Frankrijk hebben al een

vorm van een capaciteitsmechanisme. Daarnaast is Duitsland op dit moment bezig met de voorbereidingen voor het ontwikkelen ervan. Als Nederland een andere weg inslaat, kan dit het investeringsklimaat negatief beïnvloeden.

De KEV heeft laten zien dat de verduurzaming van de elektriciteitssector spoedig verloopt. Tegelijkertijd is de algemene boodschap dat er nieuw beleid nodig is om de klimaatdoelen te halen. Echter, klimaatbeleid zonder oog voor betaalbaarheid en leveringszekerheid zal het halen van de doelen niet dichterbij brengen. Daarom zou nieuw klimaatbeleid zich nadrukkelijk ook moeten richten op betaalbaarheid en leveringszekerheid. Daarmee wordt ook het investeringsklimaat ondersteund. In de elektriciteitssector kan een capaciteitsmechanisme hier een oplossing bieden.

Voor meer informatie over deze update, of over de andere diensten van Publieke Zaken, Energy Research & Strategy kunt u contact opnemen met:

Hans van Cleef – hans.vancleef@publiekezaken.eu / 0031- 6 30 90 33 76

Bart van der Pas – bart.vanderpas@publiekezaken.eu / 0031 – 6 36 52 95 51

Fabian Steenbergen – fabian.steenbergen@publiekezaken.eu / 0031 - 6 18 55 34 46

Guusje Schreurs – guusje.schreurs@publiekezaken.eu

Floris Maarse – Floris.maarse@publiekezaken.eu

DISCLAIMER

Dit document is samengesteld door Publieke Zaken B.V. ("PZ"), afdeling Energy Research & Strategy ("ERS"). Dit document is uitsluitend bestemd voor degene aan wie het door PZ ERS rechtstreeks is verzonden. Dit document dient uitsluitend ter informatie en vormt geen aanbod van effecten aan het publiek, noch enig advies met betrekking tot de financiële markten, energiemarkten, het doen van beleggingen, kostenbeheer en/of zakelijke activiteiten, noch een uitnodiging tot deze handelingen. Financiële handelingen of transacties kunnen derhalve niet berusten op (de informatie in) dit document. PZ, inclusief ERS, haar bestuurders noch haar werknemers geven enige verklaring of garantie, expliciet of impliciet, omtrent de nauwkeurigheid, volledigheid of juistheid van dit document en de bronnen die hierin worden vermeld en zij aanvaarden geen aansprakelijkheid voor enig verlies of schade, direct of indirect. De opvattingen en meningen in dit document kunnen op elk moment veranderen en PZ (ERS) is niet verplicht de informatie in dit document na de datum ervan bij te werken. De visie van PZ ERS komt tot stand onafhankelijk van de andere bedrijfsactiviteiten van PZ. Dit document mag niet worden verspreid aan personen in de Verenigde Staten of aan "US persons" zoals gedefinieerd in Regulation S van de United States Securities Act van 1933, zoals gewijzigd.

© Copyright Publieke Zaken B.V. 2024. Alle rechten worden voorbehouden. Het is niet toegestaan dit document (geheel of gedeeltelijk) te kopiëren, te verspreiden of door te geven aan derden.